

20. Шамова Т. И. Активизация учения школьников / Татьяна Ивановна Шамова. – М. : Педагогика, 1982. – 209 с.
 21. Holec Н. Autonomy in foreign language learning / Н. Holec. – Oxford : Pergamon, 1981. – 53 p.
 22. Little D. Learning as dialogue / D. Little // The dependence of learner autonomy on teacher autonomy. – System 23.2, 1995. – p. 175 – 182.

УДК 373.5.041

Бучинський А.В.

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті актуалізована проблема самостійної навчальної діяльності студентів в умовах інноваційного професійного середовища.

Ключові слова: самостійна навчальна діяльність, якість вищої освіти, трансформація ролі самостійної навчальної діяльності, ефективність самостійної навчальної діяльності.

Бучинский А. В. Роль самостоятельной деятельности студентов в повышении качества современного высшего образования. В статье актуализирована проблема самостоятельной учебной деятельности студентов в условиях инновационной профессиональной среды.

Ключевые слова: самостоятельная учебная деятельность, качество высшего образования, трансформация роли самостоятельной учебной деятельности, эффективность самостоятельной учебной деятельности.

Buchinskiy A. V. The role of student's autonomous learning activity for increasing of high education quality. In the article are actualized the problem of student's autonomous learning activity in the conditions of innovate professional environment.

Key words: autonomous learning activity, quality of high education, transformation the role of autonomous learning activity, efficiency of autonomous learning activity.

Успішність виконання фахівцем своїх професійних обов'язків в умовах інформаційного суспільства значною мірою залежить від сформованості в нього умінь самостійно й оперативно знаходити необхідну інформацію, систематизувати її та творчо застосовувати у виробничій практиці. Водночас формування означених умінь мають розпочинатися ще в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, тобто передусім в процесі навчання у вищій школі, освітня діяльність якої сьогодні організаційно побудована на поєднанні та взаємодоповненні аудиторної й позааудиторної навчальної роботи.

У контексті сучасної тенденції у вищій освіті щодо збільшення годин на самостійну роботу студентів внаслідок широкої реалізації принципу «навчання впродовж життя» слід акцентувати увагу на тому, що сьогодні відбувається кардинальна зміна ролі самостійної навчальної діяльності у професійній підготовці студентів. При цьому необхідно відзначити, що проблема самостійної навчальної діяльності для педагогічної науки є традиційною й достатньо дослідженою.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підставу стверджувати, що науковцями досліджувалися різні аспекти порушеної проблеми, які доцільно систематизувати за певними блоками, а саме:

- обґрунтовано наукові підходи до визначення сутності самостійної діяльності та теоретико-методологічні основи її організації в навчальних закладах (С. Архангельський, Н. Бібік, В. Буряк, І. Лернер, О. Малихін, М. Никандров, М. Князян, О. Савченко та інші);
- визначено специфіку змісту, форм і видів самостійної діяльності (В. Гришин, О. Євдокімов, Б. Єсіпов, Г. Титова, Н. Калугіна, І. Харламов, І. Хачирова та інші);
- проаналізовано шляхи й умови забезпечення ефективності організації самостійної діяльності учнів і студентів (Л. Жарова, О. Рогова, В. Селецький, Є. Шершевський та інші);
- розроблено навчально-методичне забезпечення самостійної роботи студентів ВНЗ (А. Кірсанов, В. Луценко, Т. Речкіна, П. Підкасистий та інші).

Водночас, визнаючи беззаперечно теоретичну та практичну цінність проведених досліджень, які виступають підґрунтям для подальшого дослідження обраної проблеми, слід наголосити, що в нових суспільних умовах – в умовах інформаційного суспільства та інноваційного професійного середовища – роль самостійної навчальної діяльності студентів суттєво зростає та впливає на підвищення якості вищої освіти, оскільки дозволяє майбутнім фахівцям набувати певного досвіду самостійного пошуку й мислення та формувати і вдосконалювати вміння, які необхідні для творчого використання існуючих інтелектуальних ресурсів задля ефективного виконання професійних завдань.

Отже, відповідно до реалій сьогодення, постає необхідність у переосмисленні ролі самостійної навчальної діяльності студентів, яка сьогодні невідворотно набуває нового свого сенсу і значення, тобто трансформується відповідно до нових соціально-економічних умов.

Мета статті – розкрити роль навчальної діяльності студентів у підвищенні якості сучасної вищої освіти.

Незважаючи на те, що самостійна навчальна діяльність особистості, в тому числі й студента, стала вже традиційним предметом дослідження, серед науковців немає одностайності щодо її трактування.

Так, наприклад, самостійна навчальна діяльність розуміється як: 1) самостійний пошук необхідної інформації, набуття знань, використання цих знань для розв'язання навчальних, наукових і професійних завдань (С. Архангельський [1]); 2) діяльність, яку її суб'єкти виконують, виявляючи максимум активності та творчості, самостійного судження, ініціативи (Р. Срода [8]); 3) сукупність багатьох елементів: творчого сприйняття й осмислення навчального матеріалу під час лекцій, підготовки до занять, екзаменів, заліків, виконання курсових і дипломних робіт (О. Молібог [7]); 4) система організації педагогічних умов, що забезпечують управління навчальною діяльністю студентів, яка відбувається за відсутності викладача (В. Граф, І. Ільясов, В. Ляудіс [2]); 5) діяльність, що реалізується без безпосередньої участі педагога, але за його завданням у спеціально відведений час; при цьому ті, хто навчаються, усвідомлено намагаються досягнути поставленої мети, використовуючи свої зусилля та виражаючи в тій чи іншій формі результат розумових чи фізичних (або тих та інших разом) дій (Б. Єсіпов [3]).

Отже, на основі наведених визначень слід наголосити, що самостійна навчальна діяльність визначається науковцями неоднозначно – як різновид діяльності, метод або засіб навчання, або форма організації. Водночас слід зосередити увагу на тому, що спільним для всіх вищевказаних визначень є певна одностайність – усі автори вказують на важливість самостійної навчальної діяльності, відводять їй чільне місце в процесі навчання й зосереджують увагу на таких її функціях, як пізнавальна, навчальна, виховна, розвивальна, контролююча тощо.

Так, наприклад, Л. Левіна, розкриваючи роль самостійної навчальної діяльності студентів у підвищенні якості сучасної вищої освіти, відзначає, що для традиційного (тобто знаннєвого) типу змісту вищої освіти системоутворюючим фактором був компонент отримання знань. Однак, внаслідок переходу від знаннєвого до діяльнісного типу змісту вищої освіти відбувається й зміна системоутворюючого фактору, в якості якого сьогодні виступає компонент набуття різних способів діяльності для розв'язання поставлених завдань. Це пов'язано з тим, що компетентності, які дозволяють фахівцю залучатися до інноваційного професійного середовища, не можна транслювати консервативними шляхами, тобто «способом інформування й подальшого відтворення». Їхнє засвоєння може бути забезпечено в умовах самостійності та індивідуальності, тобто «способом проживання».

Звідси провідною функцією педагога виступає вже не звичне (тобто традиційне) навчання на широку аудиторію, а супровід індивідуальної навчальної діяльності студента, який тепер більш активно має долучатися до отримання необхідних знань. Водночас трансформація провідної функції педагога повинна доповнитися і зміною навчальної позиції студента, тобто переходом кожного з них від стану «пасивного об'єкта» до «активного суб'єкта» професійної й соціокультурної діяльності, що сприятиме формуванню необхідних знань й умінь щодо самостійному пошуку необхідної інформації і надасть можливість «конструювати необхідні для цього способи дій» для її забезпечення.

Усе вищевказане разом забезпечуватиме нову парадигму вищої освіти, впровадження якої сприятиме підвищенню ефективності навчання та, як наслідок, якості сучасної вищої освіти.

На думку Л. Левіної, для успішної реалізації цієї нової освітньої парадигми навчальному процесу слід передусім надати інноваційну спрямованість, пов'язану насамперед зі зміною ролі самостійної навчальної діяльності, тобто:

- 1) орієнтувати процес навчання на самостійність, пізнавальну активність студентів;
- 2) здійснити перерозподіл часу між самостійною та аудиторною навчальною діяльністю студентів на користь першої, що забезпечить збільшення часу особистого спілкування кожного з них із викладачем;
- 3) сформувати нову установку в освіті на розвиток мислення й діяльності всіх суб'єктів навчального процесу;
- 4) трансформувати навчально-інформаційне освітнє середовище у відкриту систему, що постійно збагачуватиметься за рахунок зовнішніх джерел інформації;
- 5) активно впроваджувати інформаційні технології в освітній простір [4, с. 3 – 4].

Очевидно, що такий новий підхід до здійснення сучасної вищої освіти значною мірою впливає й на оновлення розуміння поняття «якість вищої освіти». Докладно не зупиняючись на різних підходах щодо тлумачення цього поняття, наведемо визначення О. Ляшенко, який у цьому багатогранному феномені виокремив такі складові:

- політичний (якість освіти як політична категорія, в якій знаходить своє відображення освітня політика держави в конкретному історичному періоді з урахуванням поточних національних запитів і світових тенденцій);
- соціальний (якість освіти як соціальна категорія, що акумулює в собі загальні цінності, ідеали освіченості й визначає цілі освіти, що закріплюються в державних стандартах);
- управлінський (якість освіти як категорія управління пов'язана із розробкою стратегічних напрямків впливу на різні показники функціонування системи освіти);
- педагогічний (якість освіти як педагогічна категорія, що передбачає визначення сутності цього поняття, процедур діагностування, а також проведення аналізу педагогічних явищ і властивостей суб'єктів освітнього процесу).

На підставі вищевикладеного О. Ляшенко підсумовує, що якість освіти є багатомірною моделлю соціальних норм і вимог до особистості, освітнього середовища, в якому відбувається її розвиток, та системи освіти, що реалізує ці норми та вимоги на певних етапах навчання людини [5, с. 10, 13].

Отже, можна наголосити, що організація ефективної самостійної навчальної діяльності студентів забезпечує належний рівень кінцевого результату діяльності ВНЗ, тобто підвищує якість вищої освіти.

За результатами дослідження О. Малихіна, створення ефективної системи самостійної навчальної діяльності студентів у вищому навчальному закладі потребує в процесі здійснення їхньої професійної підготовки дотримання таких педагогічних умов:

- єдність цілей усіх видів цієї діяльності;
- комплексне забезпечення самостійної роботи (організаційне, методичне, матеріально-технічне) студентів у вищих навчальних закладах;
- професійна та практична спрямованість самостійної навчальної діяльності, реальний характер запропонованих студентам завдань;
- управління навчальною діяльністю майбутніх фахівців з поетапним контролем результатів, залучення самих студентів до процесу управління [6, с. 40].

За переконанням О. Столяренка, однією з головних умов забезпечення ефективності самостійної навчальної діяльності студентів є свідоме виявлення кожним студентом активних, цілеспрямованих і наполегливих зусиль задля відповідної самоорганізації й самообілізації, що передбачає:

- самомотивування навчання міркування щодо сенсу власного життя, свого професійного призначення;
- уважне й ретельне вивчення та осмислення мети вищої освіти, що втілюється в моделі фахівця-випускника;
- прояв зацікавленого ставлення до навчання в цілому та до всіх складників цього процесу;
- активна участь не тільки в навчальному процесі, але й у житті факультету, вищого навчального закладу загалом;
- прояв прагнення до плановості в роботі, ритмічності;
- демонстрація таких важливих якостей, як наполегливість, цілеспрямованість, працелюбство, сумлінність [9].

Основною метою сучасної вищої освіти стає підготовка не просто компетентного фахівця, а особистості, яка демонструє сформоване критичне мислення, самостійність під час прийняття рішень, потребу в постійному професійно-особистісному зростанні. Важливе місце у формуванні такого фахівця займає самостійна навчальна діяльність. Проте ефективність цієї діяльності як засобу підвищення якості вищої освіти значною мірою залежить від науково обґрунтованої організації, дотримання визначених педагогічних умов, а також від педагогічно грамотного змістового її наповнення. У подальшому планується дослідити проблему організації самостійної навчальної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей з використанням інформаційно-комунікативних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы / С. И. Архангельский. – М. : Высш. школа, 1980. – 368 с.
2. Граф В. Основы организации учебной деятельности и самостоятельной работы студентов / В. Граф, И. Льясов, В. Лядис. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 79 с.
3. Есипов Б. П. Самостоятельная работа учащихся на уроке / Б. П. Есипов. – М. : Учпедгиз, 1961. – С. 15 – 16.
4. Левина Л. М. Организация самостоятельной работы студентов в условиях перехода на двухуровневую систему высшего профессионального образования / Л. М. Левина. – Нижний Новгород : Нижегородский госуд. ун-т имени Н. И. Лобачевского, 2010. – 95 с.
5. Ляшенко О. Стратегія якості як основа освітньої політики країн світу / О. Ляшенко // Моніторинг якості освіти : світові досягнення та українські перспективи / За заг. ред. О. І. Локшиної – К. : К.І.С, 2004. – С. 9 – 14.
6. Малихін О. В. Організація самостійної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів : теоретико-методологічний аспект / О. В. Малихін. – Кривий Ріг : «Виданичий дім», 2009. – 307 с.
7. Молибог А. Г. Вопросы научной организации педагогического труда в высшей школе / А. Г. Молибог. – Минск : Вышэйшая школа, 1975. – 288 с.
8. Срода Р. Б. Воспитание активности и самостоятельности учащихся в учении / Р. Б. Срода. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1956.
9. Столяренко А. М. Психология и педагогика / А. М. Столяренко. – М. : ЮНИТИ, 2001.

УДК 378

Щебликіна Т.А.

кандидат філологічних наук, доцент Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

ОРГАНІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА